بسم الله الرحمن الرحيم

آثار حقوقی
الحاق ایران به پیمان منشور انرژی (ECT)
در حوزه نفت و گاز

مؤلف

دکتر اسدالله صحرانورد

قاضی دادگستری و استاد دانشگاه

با دیباچه

استاد دکتر بهروز اخلاقی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	:صحرانورد، اسدالله، ۱۳۵۶.
عنوان و نام پدیدآور	:آثار حقوقی الحاق ایران به پیمان منشور انرژی (ECT) در حوزه نفت و گاز/ نویسنده: اسدالله صحرانورد؛ با دیباچه بهروز اخلاقی.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۲ ص.
شابک	: ۱۸۰۰۰۰ ریال: ۶ -۷۲- ۷۰۷۷-۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: صفحه عنوان به انگلیسی : Assadolah sahranavard , Legal Effects of IRANs Accession to the Energy Charter Treaty in Oil and Gas Sector.
یادداشت	: کتابنامه : [۲۹۵] - ۳۰۰ ؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: معاهده منشور انرژی (۱۷ سپتامبر ۱۹۹۴)
موضوع	: قراردادهای نفت و گاز
موضوع	: انرژی-- توسعه -- قوانین و مقررات
موضوع	: انرژی-- توسعه -- قوانین و مقررات-- ایران
موضوع	: سیاست انرژی -- همکاری‌های بین‌المللی
موضوع	: صنایع انرژی-- قوانین و مقررات
موضوع	: صنایع انرژی-- قوانین و مقررات-- ایران
شناسه افزوده	: اخلاقی، بهروز، ۱۳۱۶-، مقدمه نویس
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ۲آ۴ص/K۳۹۱۵
رده بندی دیویی	: ۳۴۳/۰۷۷۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۵۶۵۶۷

با مراجعه به فروشگاه اینترنتی شهردانش از مزایای خرید آنلاین و تخفیف ویژه برخوردار شوید

www.**shahredanesh**.com

عنوان : آثار حقوقی الحاق ایران به پیمان منشور انرژی (ECT) در حوزه نفت و گاز

مولف : دکتر اسدا... صحرانورد

ناشر : مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش

نوبت چاپ : اول

تاریخ چاپ : ۱۳۹۳

شمارگان : ۱۰۰۰

شابک : ۶-۷۲- ۷۰۷۷-۶۰۰ - ۹۷۸

بهاء : ۱۲۰,۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

تهران ـ خیابان کریم خان زند ـ خیابان سنایی ـ خیابان نهم ـ خیابان گیلان ـ پلاک ۵

کد پستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۸۱۱۵۸۱ نمابر: ۸۸۸۱۱۵۸۰

http://www.sdil.ac.ir Email: publication@sdil.ac.ir

جهان را بلندی و پستی تویی ندانم چه ای، هرچه هستی تویی

پیشکش به

پدر گرامی و مادر مهربانم

سخن ناشر

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفا می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق، که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجربیات عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچگاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون، خود را بی‌نیاز از ادبیات و دکترین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان نخواهد یافت، و هیچگاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح قلمداد نخواهد نمود. قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و منصفانه آرای خود را مایه تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق و حوزه‌های علمیه که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، سردفتران، پژوهشگران، و اساتید حقوق و فقه همت می‌گمارند علاوه بر اینکه از آموزه‌های علمی و قضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلا رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکترین حقوقی کشور برعهده دارند.

جمهوری اسلامی ایران به ویژه در دو دهه اخیر پیشرفت قابل توجهی در توسعه کمّی ادبیات حقوقی کشور را شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به مراتب افزایش یافته است. این دستاورد را باید به فال نیک گرفت و امیدوار بود که این پیشرفت کمّی به همین میزان با توسعه‌ای کیفی در بارور شدن دکترین حقوقی مورد نیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش که همواره سعی داشته است علاوه بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتابهای حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات مورد نیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات جناب آقای **اسدالله صحرانورد** در تألیف کتاب «**آثار حقوقی الحاق ایران به پیمان منشور انرژی (ECT) در حوزه نفت و گاز**» را ارج نهاده، امیدوار است این کتاب مورد استقبال جامعه حقوقی کشور و مورد استفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

فهرست مطالب

دیباچه ۱۷

فصل اول: (کلیات) پدیدار شناسی ۲۷

مبحث نخست: پیشینه، اهداف، ارکان و ساختار پیمان ۲۷

گفتار نخست: زمینه شکل گیری (پیشینه) ۲۷

بند نخست: مبانی و اصول کلی ۲۷

بند دوم: منابع ۳۰

گفتار دوم: اهداف و ارکان معاهده ۳۲

بند نخست: اهداف ۳۲

بنددوم: ارکان ۳۴

الف: سرمایه گذاری ۳۵

ب: تجارت و ترانزیت ۳۵

ج: حل و فصل اختلافات ۳۷

د: محیط زیست و بهره وری ۳۷

گفتار سوم: ساختار مدیریتی و تشکیلاتی ۳۸

بند نخست: کنفرانس منشور ۳۸

بند دوم: دبیرخانه ۳۸

بند سوم: گروه‌های کاری ۳۹

الف: گروه کاری تجارت و ترانزیت ۳۹

ب: گروه کاری سرمایه‌گذاری و بهره وری ۳۹

مبحث دوم: وضعیت حقوقی معاهده و روند الحاق ۴۰

گفتار نخست: وضعیت حقوقی ۴۰

بند نخست: در حقوق بین‌الملل ۴۱

بند دوم: در حقوق ایران ۴۲

گفتار دوم: روند الحاق ۴۵

بند نخست: شرایط و مراحل الحاق ۴۵

الف: شرایط الحاق ۴۵

ب: مراحل الحاق ۴۷
بند دوم: آثار الحاق ۵۳
بند سوم: وضعیت ایران ۵۴
مبحث سوم: پیمان منشور انرژی و سایر نهادهای بین‌المللی ۵۵
گفتار نخست: منشور انرژی و سازمان تجارت جهانی (WTO) ۵۵
بند نخست: معرفی ۵۵
بند دوم: وجه ارتباط ۵۶
گفتار دوم: منشور انرژی و سازمان اوپک (OPEC) ۵۸
بند نخست: معرفی اوپک ۵۸
بند دوم: وجه ارتباط ۵۹
گفتار سوم: منشور انرژی و سازمان اکو (ECO) ۶۱
بند نخست: معرفی ۶۱
بند دوم: وجه ارتباط ۶۲
فصل دوم: رژیم سرمایه‌گذاری در منشور و مقرّرات ایران ۶۵
مبحث نخست: مفاهیم و قلمرو قواعد سرمایه‌گذاری در منشور ۶۶
گفتار نخست: مفاهیم ۶۶
بند نخست: مفهوم سرمایه‌گذاری ۶۷
بند دوم: مفهوم سرمایه‌گذار ۷۰
الف: اشخاص حقیقی یا حقوقی ۷۰
ب: دولت‌ها و سازمانها ۷۱
گفتار دوم: قلمرو قواعد ۷۳
گفتار سوم: مقایسه با مقررات ایران ۷۷
بند نخست: مفهوم سرمایه‌گذاری ۷۷
بند دوم: مفهوم سرمایه گذار ۷۹
الف: اشخاص حقیقی یا حقوقی ۷۹
ب: دولت‌ها و سازمان ها ۸۰
بند سوم: قلمرو قواعد ۸۱
مبحث دوم: قواعد حاکم بر سرمایه‌گذاری در منشور انرژی ۸۲
گفتار نخست: قواعد حاکم پیش از انجام سرمایه گذاری ۸۲
بند نخست: ابهامات در مرحله پیش از سرمایه گذاری ۸۲
بند دوم: معاهده تکمیلی ۸۳
بند سوم: ملاک تفکیک و مقررات حاکم بر مرحله پیش از سرمایه گذاری ۸۵
الف: مفهوم و ملاک تفکیک ۸۵
ب: مقررات حاکم ۸۶

بند چهارم: ضمانت اجرای نقض قواعد حاکم پیش از انجام سرمایه‌گذاری ۸۹
گفتار دوم: قواعد حاکم پس از انجام سرمایه گذاری ۹۰
بند نخست: الزامات سلبی (اصل عدم تبعیض) ۹۱
الف: رفتار با سرمایه گذاران ۹۱
ب: سرمایه‌گذاری ۹۲
بند دوم: الزامات و اصول مثبت رفتاری ۹۴
الف: اصل رفتار منصفانه و عادلانه ۹۴
ب: اصل رفتار ملی ۹۶
ج: اصل رفتار ملل کامله الوداد ۹۸
د: اصل اعطای مطلوب ترین رفتار ۹۹
گفتارسوم: مقایسه با مقررات ایران ۱۰۰
بند نخست: مرحله قبل از تحقق سرمایه گذاری ۱۰۰
الف: تمیز مراحل سرمایه‌گذاری ۱۰۰
ب: سقف سرمایه‌گذاری ۱۰۲
ج: قالب‌های مجاز برای سرمایه‌گذاری ۱۰۳
د: منع تملک اموال غیر منقول توسط اتباع خارجی ۱۰۵
بند دوم: مرحله بعد از تحقق سرمایه‌گذاری ۱۰۷
مبحث سوم: تسهیلات و تضمینات سرمایه‌گذاری خارجی در منشور انرژی ۱۰۸
گفتار نخست: تسهیلات ۱۰۸
بند نخست: آزادی جابجایی و استخدام پرسنل کلیدی ۱۰۸
الف: جابجایی نیروی انسانی ۱۰۸
ب: استخدام پرسنل کلیدی ۱۱۰
بند دوم: آزادی انتقالات سرمایه‌گذاری ۱۱۱
الف: انتقال سرمایه ۱۱۱
ب: انتقال سرمایه گذاری ۱۱۵
گفتار دوم: تضمینات سرمایه‌گذاری خارجی ۱۱۶
بند نخست: سلب مالکیت (مصادره) ۱۱۶
الف: مفهوم ۱۱۶
ب: شرایط ۱۱۸
بند دوم: جبران خسارات ۱۲۱
الف: عدم تقصیر دولت میزبان ۱۲۱
ب: تقصیر دولت میزبان ۱۲۲
فصل سوم: تجارت و ترانزیت در منشور انرژی و مقررات ایران ۱۲۵
مبحث نخست: تجارت ۱۲۵

گفتار نخست: قواعد تجاری منشور در ارتباط با موافقتنامه عمومی راجع به تجارت کالا (گات ۱۹۹۴) ...۱۲۷
بند نخست: مفهوم و قلمرو قواعد.....۱۲۷
الف: مفهوم تجارت.....۱۲۸
ب: موضوع تجارت.....۱۲۸
ج: ارتباط با قواعد گات و سازمان تجارت جهانی.....۱۲۸
د: اختصاص قواعد منشور به تجارت کالا.....۱۲۹
بند دوم: اصول حقوقی حاکم بر تجارت.....۱۳۰
الف: اصل رفتار ملل کامله الوداد.....۱۳۱
ب: اصل رفتار ملی.....۱۳۳
بند سوم: اعلام تعرفه‌ها و حذف محدودیتهای مقداری.....۱۳۶
الف: اعلام تعرفه محصولات و تجهیزات انرژی و تلاش برای عدم افزایش آن.....۱۳۶
ب: حذف محدودیت‌های مقداری.....۱۳۷
بند چهارم: اعمال محدودیت بر فعالیت انحصارات و بنگاه های تجاری دولتی در زمینه تجارت محصولات و تجهیزات انرژی.....۱۳۹
بند پنجم: استثنائات معاف کننده.....۱۴۲
الف: اقدامات ضروری جهت حفاظت از سلامت و بهداشت انسان، حیوان و نبات.....۱۴۲
ب: اقدامات مربوط به حفظ منابع تجدید ناپذیر.....۱۴۳
ج: اقدامات ضروری برای اجرایی نمودن قوانین و مقررات منطبق با گات.....۱۴۴
گفتار دوم: قواعد تجاری منشور در ارتباط با موافقتنامه های سازمان تجارت جهانی.....۱۴۵
بند نخست: موانع فنی فرا راه تجارت.....۱۴۶
الف: مفهوم.....۱۴۶
ب: حقوق و تعهدات اساسی به موجب موافقتنامه فنی.....۱۴۷
بند دوم: ترتیبات جبرانی.....۱۴۸
الف: اقدامات ضد دامپینگ.....۱۴۸
ب: یارانه‌ها و تدابیر جبرانی.....۱۴۹
ج: تدابیر حفاظتی.....۱۵۰
بند سوم: تسهیل دسترسی به بازارها.....۱۵۱
الف: موافقتنامه راجع به رویه های صدور مجوز ورود.....۱۵۱
ب: موافقتنامه راجع به قواعد مبدأ.....۱۵۲
ج: موافقتنامه راجع به ارزش گذاری گمرکی.....۱۵۳
د: موافقتنامه راجع به بازرسی پیش از حمل.....۱۵۴
گفتار سوم: موضوعات شبه تجاری.....۱۵۴
بند نخست: اقدامات سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت (تریمز).....۱۵۵
الف: اعمال محدودیت از لحاظ خرید یا استفاده از نهادهای داخلی.....۱۵۵

ب: وضع محدودیت بر واردات یا صادرات ۱۵۶
بند دوم: رقابت، انتقال تکنولوژی و دسترسی به سرمایه ۱۵۷
الف: رقابت ۱۵۷
ب: انتقال تکنولوژی ۱۵۸
ج: دسترسی به سرمایه ۱۵۸
گفتار چهارم: مقایسه با قوانین و مقررات تجاری ایران ۱۵۹
بند نخست: مقایسه با موافقتنامه عمومی راجع به تجارت کالا (گات۱۹۹۴) ۱۵۹
الف: اصول حقوقی حاکم ۱۵۹
ب: اعلام تعرفه‌ها و حذف محدودیت‌های مقداری ۱۶۲
ج: اعمال محدودیت بر بنگاه‌های دولتی ۱۶۴
د: استثنائات ۱۶۵
بند دوم: مقایسه با موافقتنامه‌های سازمان تجارت جهانی ۱۶۶
الف: موانع فنی ۱۶۶
ب: جبران‌های تجاری ۱۶۶
ج: دسترسی به بازارها ۱۶۸
بند سوم: موضوعات شبه تجاری ۱۷۰
الف: تدابیر سرمایه‌گذاری مرتبط با تجارت ۱۷۰
ب: رقابت، تکنولوژی و دسترسی به سرمایه ۱۷۲
مبحث دوم: ترانزیت ۱۷۲
گفتار نخست: قواعد حاکم بر ترانزیت در منشور انرژی و پروتکل ترانزیت ۱۷۳
بند نخست: قواعد حاکم در منشور انرژی ۱۷۳
الف: مفاهیم ۱۷۳
ب: تعهدات ۱۷۴
بند دوم: پروتکل ترانزیت ۱۷۶
الف: معرفی ۱۷۶
ب: موانع تصویب پروتکل ترانزیت ۱۷۷
بند سوم: ارتباط و هم پوشانی منشور و پروتکل ۱۸۴
الف: تعاریف ۱۸۵
ب: حوزه شمول ۱۸۵
ج: اهداف ۱۸۶
د: تعهدات ۱۸۶
گفتار دوم: موقعیت و مقررات ترانزیتی ایران ۱۹۰
بند نخست: موقعیت ترانزیتی ۱۹۰
الف: موقعیت استراتژیک ۱۹۰

ب: شکل گیری اینوگیت ۱۹۰
بند دوم: مقایسه با مقررات ترانزیتی ایران ۱۹۳
الف: تعاریف و اهداف ۱۹۴
ب: ترانزیت و حوزهٔ شمول آن ۱۹۶
ج: تعهدات ۱۹۶
د: نتیجه گیری ۲۰۰
فصل چهارم: حل و فصل اختلافات در منشور انرژی و مقررات ایران ۲۰۳
مبحث نخست: حل و فصل اختلافات در حوزه سرمایه‌گذاری ۲۰۴
گفتار نخست: قواعد حل اختلاف میان سرمایه گذار خارجی و دولت ۲۰۴
بند نخست: قلمرو اعمال ماده ۲۰۵
الف: انحصار طرح دعوی به سرمایه گذار خارجی ۲۰۵
ب: اختصاص اختلافات به تعهدات بخش سوم معاهده ۲۰۶
بند دوم: شیوه‌های حل اختلاف مندرج در ماده ۲۶ ۲۰۷
الف: روش دوستانه ۲۰۷
ب: مراجعه به دادگاه‌ها یا محاکم اداری کشور طرف اختلاف ۲۰۸
ج: استفاده از راه حل مورد توافق طرفین ۲۰۸
د: مراجعه به داوری بین‌المللی یا سازش ۲۰۸
بند سوم: مقررات خاص داوری ۲۰۹
الف: موافقت بدون قید و شرط به داوری اجباری ۲۰۹
ب: استثنائات داوری اجباری ۲۱۰
ج: قواعد شکلی و ماهوی حاکم بر رسیدگی های داوری ۲۱۱
د: اجرا و ابطال آراء داوری ۲۱۵
گفتار دوم: حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری میان دولت ها ۲۱۶
بند نخست: قلمرو اعمال ماده ۲۷ معاهده ۲۱۶
بند دوم: قواعد شکلی و ماهوی حاکم ۲۱۷
گفتار سوم: مقایسه با مقررات ایران ۲۱۸
بند نخست: روش مذاکرات دوستانه و مجاری دیپلماتیک ۲۱۸
بند دوم: روش داوری بین‌المللی ۲۱۹
الف: اصل ۱۳۹ قانون اساسی و دیگر قوانین ۲۱۹
ب: راهکارها ۲۲۲
مبحث دوم: حل و فصل اختلافات در حوزه تجارت ۲۲۳
گفتار نخست: قلمرو قواعد تجاری منشور ۲۲۴
بند نخست: تقدم توافق طرفین ۲۲۴
بند دوم: جمهوری‌های استقلال یافته از شوروی سابق ۲۲۵

بند سوم: موافقتنامه‌های تأسیس مناطق آزاد تجاری یا اتحادیه‌های گمرکی ۲۲۵
گفتار دوم: ساز و کار حل اختلاف توسط هیأت رسیدگی (پانل) ۲۲۵
بند نخست: تشکیل هیأت ۲۲۵
بند دوم: آیین رسیدگی ۲۲۶
بند سوم: اجرای آراء هیأت‌های رسیدگی ۲۲۷
گفتار سوم: مقایسه با مقررات ایران ۲۲۸
مبحث سوم: حل و فصل اختلافات در سایر حوزه ها ۲۳۰
گفتار نخست: حوزه ترانزیت ۲۳۰
بند نخست: قلمرو قواعد حل اختلاف ویژه ترانزیت ۲۳۰
الف: شمول تمام اختلافات ترانزیتی ۲۳۰
ب: تقدم توافق طرفین ۲۳۱
ج: توسل به ساز و کار ماده ۲۷ ..... ۲۳۱
بند دوم: روند اجرایی روش حل اختلاف ویژه ترانزیت (سازش) ۲۳۲
بند سوم: مقایسه با مقررات ایران ۲۳۳
گفتار دوم: حوزه مالیات، رقابت و محیط زیست ۲۳۴
بند نخست: حوزه مالیات ۲۳۴
الف: قواعد حاکم بر مالیات در منشور انرژی ۲۳۴
ب: حل و فصل اختلافات مالیاتی ۲۳۶
ج: مقایسه با مقررات مالیاتی ایران ۲۳۸
بند دوم: حوزه رقابت ۲۳۹
الف: قواعد حاکم بر رقابت در منشور انرژی ۲۳۹
ب: مکانیسم حل و فصل اختلافات رقابتی ۲۴۰
بند سوم: حوزه محیط زیست و بهره وری ۲۴۱
الف: قواعد حاکم بر محیط زیست و بهره‌وری انرژی در منشور انرژی و پروتکل ۲۴۲
ب: حل و فصل اختلافات ۲۴۵
ج: مقایسه با مقررات ایران ۲۴۵
الف: کلیات ۲۴۶
ب: سرمایه گذاری ۲۴۶
ج: تجارت ۲۴۸
د: ترانزیت ۲۴۹
پیوست‌ها ۲۵۳

دیباچه

کشور ما ایران از امکانات و ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه بسیاری در قلمرو صنعت نفت و گاز برخوردار است ولی بنا به علل و عوامل خارجی و داخلی زیادی، از بخش عظیمی از این امکانات بی بهره مانده است.

ایران، در مقام مقایسه با کشورهای تولید کننده و صادر کننده نفت و گاز منجمله کشورهای همسایه خلیج فارس از قبیل عراق، قطر و عربستان سعودی، از وضعیتی مطلوب و آینده‌ای روشن و سازنده برخوردار نیست. و به عبارتی ساده، وضعیت بحرانی است.

گذشته از عوامل سیاسی کلان کشور، شاید بتوان بخشی از این بحران را معلول نارسایی‌های اقتصادی - حقوقی صنعت نفت و گاز کشور و بخش دیگری را معلول ضعف ساختار مدیریتی آن دانست. علاوه بر همه اینها، نباید از تأثیرات مخرب تحریم‌های مختلف تحمیلی به‌ویژه تحریم‌های نفتی و بانکی غافل ماند.

۱- در پیوند با مورد عراق، پس از حمله نظامی و سرنگونی رژیم آن، شیرازه این کشور از هم گسیخت و صدمات مخربی به ساختارهای سیاسی، اقتصادی، تجاری، نظامی آن وارد آمد. هم اکنون، پس ازگذشت حدوداً ده سال از حمله نظامی، عراق همچنان از بی ثباتی و آشفتگی رنج می‌برد و هر روز دهها عراقی اعم از شیعه و سنی کشته می‌شوند و به تأسیسات آن خسارت وارد می‌شود. معذلک، پس از حمله نظامی و کاهش فوق العاده تولید و صدور نفت و به رغم وضعیت ناپایدار کنونی، عراق امروزه به کمک سرمایه‌گذارهای کلان شرکت‌های برزگ نفتی جهان، امکان تولید حدوداً ۸ میلیون بشکه در روز را یافته و با کاهش تولید و صدور نفت ایران به جهت تحریم خرید و فروش نقت و گاز، به عنوان رقیب ایران در عرصه تجارت جهانی نفت، کاهش صادرات کشور ما را جبران می‌کند

۲- مورد قطر، از منظر دیگری قابل تأمل و بررسی است، این امیر نشین کوچک، با صرف سرمایه‌های کلان و بهرمندی از بهترین تکنولوژی های شرکت های معظم نفتی جهان، توفیق بهربرداری از ذخائر عظیم حوزه گازی مشترک منطقه پارس جنوبی را به صورت یکجانبه یافته و تا

کنون حدوداً میلیارد ها دلار درآمد تحصیل کرده است، در حالی که هنوز هیچ رقمی از میزان بهره برداری ایران از این میادین گازی دردست نیست.

۳- مورد عربستان سعودی چشمگیر و عبرت آموز است. از باب نمونه، گزارش سازمان تولید نفت و گاز در مجموعه آرامکو- سعودی، حکایت از این دارد که با مدیریت بزرگترین مخزن نفت خام دنیا، با نام قواره در استان شرقی عربستان در محور دمام- ظهران، این کشور به پیشرفت‌های عظیمی دست یافته است، از این رهگذر دولت سعودی در سال ۱۳۹۰، با سعودی کردن تدریجی شرکت آرامکو، تولید خود را از ۶ میلیون بشکه در روز به ۹/۵ میلیون بشکه و ظرفیت تولید را از ۸ میلیون بشکه به ۱۱/۲ میلیون بشکه رسانده و در صدد است این ظرفیت را تا ۱۲/۵ میلیون بشکه افزایش دهد، و این درحالی است که تولید نفت ایران از حدود چهار میلیون بشکه در روز به حدود یک میلیون بشکه رسیده است.

نکته قابل توجه دیگر اینکه، بنابر گزارش یکی از کارشناسان مجرب نفتی کشور ما[۱]، سعودی ها با مدیریتی توانمند، بخشی از درآمد نفتی و صندوق ذخیره ارزی خود را صرف سرمایه‌گذاری های کلان در تأسیس مجتمع های تولیدی می‌کنند. مجتمع تولیدی میدان (شیبه)را که در دل«ربع الخالی» (صحرای عظیم شن‌های روان) احداث کرده‌اند، موفقیت بومی کردن آرامکو را نشان داده‌اند. تولید نفت خام و گاز بسیار سبک و شیرین از میدان در سال ۱۳۹۱ به پانصد هزار بشکه در روز رسیده است که برنامه افزایش آن در سال ۱۳۸۸ تا میزان ثابت ۷۵۰ هزار بشکه در روز در دست اجرا بوده است.[۲]

بنا بر همان گزارش در ارتباط با مدیریت صنایع تبدیلی، گزارش حکایت از از آن دارد که شرکت دولتی سابیک عربستان با ایجاد دو مجتمع عظیم، یکی در ساحل خلیج فارس به نام «جبیل» و دیگری در ساحل دریای سرخ به نام «منیع» توانسته است تقریباً با تمام شرکت‌های صاحب نام در نفت و گاز و پتروشیمی و دارندگان تکنولوژی . مشارکت عظیم ایجاد کند و از این رهگذر انباشت سرمایه‌های عظیم خودی و بیگانه را در عربستان موجب شود.[۳]

مقایسه این کشورهای ساحلی خلیج فارس به ما اجازه می‌دهد تا با مروری ساده‌گذر، و با تکیه بر برخی از داده‌ها، موقعیت کنونی کشورمان را مورد ارزیابی قرار دهیم.

حجم عظیم سرمایه‌گذاری در قلمرو انرژی در کشورهای ساحلی خلیج فارس و مقایسه آن با کشورمان، این مساله را مطرح می‌سازد که در ایران، با ظرفیت بالقوه تولید حدود چهار میلیون

---

[۱] روایت شمس اردکانی از اجلاس ریاض، هفته نامه شهروند امروز، سال دوم، به شماره ۲۶ آذر ماه ۱۳۸۶ ص۳۲

[۲] همان روایت، ص ۳۳

[۳] همان روایت، ص۳۴

بشکه در روز درآمدی حدود ۵۴ میلیارد دلار در سال، چه میزان به بازسازی صنعت نفت و گاز و بهینه سازی ظرفیت تولیدی کشور توجه شده است؟

در گزارش یکی از کارشناسان ارشد صنعت نفت کشور، هزینه مود نیاز برای سرمایه گذاری در قلمرو انرژی حدود ۲۴ میلیارد دلار در سال پیش بینی شده است. مطابق بررسی های انجام شده، طی دو تا سه سال آینده باید حدود ۹۳ میلیارد دلار در بخش بالا دستی صنعت نفت، ۱۷ میلیارد دلار در بخش پالایش، ۱۲۷ میلیارد دلار در بخش بالا دستی گاز طبیعی، ۱۳۱ میلیارد دلار در بخش پایین دستی گاز ، ۵۰ میلیارد دلار در بخش پتروشیمی و ۴۱ میلیارد دلار برای بهینه سازی و جایگزینی حامل های انرژی سرمایه گذاری شود.[۴]

علاوه بر ایجاد ساختار عظیمی برای تامین این میزان سرمایه، باید توان مدیریتی برای جذب این منابع مالی و توان ساختاری، پیمانکاری ، مشاوره‌ای و مهندسی کافی برای مدیریت مصرف را نیز فراهم آوریم.

البته شاید نیاز به ذکر این مهم نباشد که بخش متنابعهی از این سرمایه گذاری‌ها باید در بخش مدیریتی، آموزشی و پژوهشی صرف شود تا از یک‌سو امکان تربیت استادان و مدیران و تاسیس و توسعه دانشگاههای معتبر اموزش عالی و پژوهشهای کاربردی فراهم گردد و از سوی دیگر، امکان همکاری و تعامل کشورمان با سازمانهای و کمپانی‌های معظم فعال در حوزه انرژی و نیز پیمان‌های بین‌المللی فعال، از جمله معاهد منشور انرژی، گسترش یابد.

تاکنون،۵۲ کشور و سازمان یکپارچه اقتصادی منطقه‌ای و بویژه اتحادیه اروپا و کشورهای ساحلی دریای خزر، به عضویت کامل منشور در آمده‌اند. همچنین ۲۶ کشور و ۱۰ سازمان بین‌المللی نیز به عنوان عضو ناظر در منشور حضور دارند. کشورهای عمده تولید کننده نفت و گاز، به ویژه اکثریت اعضای سازمان اوپک، عضو ناظر منشور بوده و بعضاً در حال سپری کردن مراحل الحاق به آن می باشند. در این میان کشور ما نه فقط به عنوان عضو اصلی اوپک و بزرگترین کشور حوزه استراتژیک خلیج فارس، بلکه به عنوان یکی از بزرگترین کشورهای ساحلی دریای خزر، علی‌رغم موقعیت ممتاز ترانزیتی، هنوز به این پیمان ملحق نشده است. تلاش‌های صورت گرفته در سال ۱۳۸۱ به الحاق ایران به عنوان عضو ناظر انجامیده، ولی پس از آن، متاسفانه به دلایل سیاسی، این عضویت به صورت غیر فعال و راکد باقی مانده است.

---

[۴] محمد رضا مقدم، مسول ستاد مرکزی اصل ۴۴ قانون اساسی در وزارت نفت روزنامه کیهان، شماره ۱۸۸۳۴، مورخ ۸۶/۴/۵،ص ۴ . این کارشناس ارشد می‌افزاید که البته میزان سرمایه گذاری در سالهای مختلف برنامه متفاوت است به طوریکه برنامه ۲۰ ساله چشم انداز اقتصادی ایران تا سال ۱۴۰۳ بدون احتساب ۳۰ درصد افزایش قیمتها باید ۴۷۱ دلار درصنعت نفت و گاز سرمایه گذاری شود.

با توجه به نقش و جایگاه بی نظیر انرژی به عنوان موتور محرکه اقتصادی تمامی کشورها و چالش‌های پیش رو، هر روز بر اهمیت این پیمان بین المللی افزوده می‌شود. ترانزیت و انتقال مواد و فرآورده‌های انرژی. چه از طریق خطوط لوله و چه به صورت گاز مایع طبیعی Liquefied Natural Gas (LNG)، در آینده نزدیک مباحث و چالشهای حقوقی بی سابقه‌ای را میان کشورها مطرح خواهد ساخت و بنظر می‌رسد پیمان، با توجه به جامعیت مقررات آن، تنها معاهده بین‌المللی است که می‌تواند پاسخگوی مسائل پیش آمده در زمینه‌های مختلف انرژی باشد و در آینده، نقش زیادی در مدیریت و توسعه منابع انرژی در سطح جهان ایفا خواهد کرد. لذا به دلیل همین اهمیت فزاینده منشور انرژی است که نمی‌توان از آن غافل ماند.

کتاب حاضر، تالیف آقای دکتر اسدالله صحرانورد، به کالبد شکافی معاهده یا پیمان منشور انرژی می‌پردازدکه از آن به نام پیمان جهانی انرژی نیز یاد می‌کنند. این پیمان را شاید بتوان در زمره یکی از شاهکارهای حقوقی در قلمرو انرژی به حساب آورد. این پیمان براساس محورهای اساسی خود، یک چهار چوب حقوقی چند جانبه و یک رویه بین‌المللی ویژه‌ای برای همکاری بین دولت‌ها در بخش انرژی، در فراسوی مرزها، ارائه می‌کند.

آقای دکتر اسدالله صحرانورد، مولف کتاب حاضر، یکی از چهره‌های درخشان فارغ التحصیل دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده علوم و حقوق سیاسی تهران می‌باشند که سالها عمر خود را وقف مطالعه و پژوهش در قلمرو حقوق نفت و گاز نموده‌اند.

پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد ایشان تحت عنوان **تحلیل حقوقی مکانیسم بیع متقابل** (Buy Back) در قراردادهای نفتی ایران بازتاب نسبتا گسترده‌ای در محافل نفت و گاز کشور داشته و منشاء خدمات ارزنده‌ای در بهینه سازی قردادهای بیع متقابل نفتی بوده است.

بررسی ابعاد مختلف پیمان منشور انرژی نیز همین وضعیت را دارد و از پایان نامه دوره دکتری ایشان سرچشمه می گیرد. این پایان نامه، با عنوان آثار حقوقی الحاق ایران به پیمان منشور انرژی(ECT) در حوزه نفت و گاز که از آن در سال ۱۳۹۰ با درجه عالی دفاع به عمل آمده، اکنون با تجدید نظر و اعمال اصلاحات و تغیراتی آماده عرضه به علاقمندان این رشته از حقوق می‌شود.

به گفته مؤلف کتاب، اصول کلیدی منشور، به ویژه اصل بازارهای آزاد انرژی و اصل عدم تبعیض، ازجمله اصولی است که سرمایه‌گذاری مسقیم خارجی و تجارت انرژی را گسترش داده، موجب تأمین و تضمین پایدار انرژی برای کشورهای وارد کننده و افزایش جریان سرمایه به سوی کشورهای صادرکننده می‌شود و سرمایه هنگفت مورد نیاز جهت توسعه صنایع را تامین می‌نماید. مضافاً بر اینکه تعهد اعضای پیمان به همکاری جهت انتقال تکنولوژی، گشایش بازار های مالی و گسترش قواعد رقابتی را نیز باید از دیگر اصول پیمان به حساب آورد.

آقای دکتر صحرانورد در تحقیقات خود ازجمله به این نتیجه مهم دست یافته‌اند که متقتضی است ایران با ارزیابی مجدد نقاط قوت و ضعف این پیمان، نهایتاً به عضویت آن در آید و بابهرمندی از مزایای آن ، نقش موثری در عرصه جهانی نفت و گاز ایفا نماید.

امید است این پژوهش ارزشمند، رهگشای باز شدن گره‌های کور سرمایه گذاری در عرصه نفت و گاز کشور شده و ایران را به عنوان دارنده بزرگترین ذخائر گازی جهان در جایگاه شایسته خود قراردهد. ان شاا...

بهروز اخلاقی

بهمن ماه ۱۳۹۲

فهرست علائم اختصاری

فارسی

ص	صفحه
صص	صفحات
ش	شماره
ق	قانون
ج	جلد
پیمان	پیمان منشور انرژی
معاهده	پیمان منشور انرژی
منشور	پیمان منشور انرژی

Latin

P	PAGE
PP	PAGES
NO	NUMBER
V	VOLUME
ECT	Energy Charter Treaty

«درد من حصار برکه نیست. درد من زیستن با ماهیانی است که فکر دریا به ذهنشان خطور نکـرده است».

(زنده یاد دکتر محمد مصدق)

مقدمه

در حال حاضر پیمان منشور انرژی تنها معاهده مطرح بین‌المللی است که تمامی موضوعات مـرتبط با انرژی را مورد توجه قرار داده و قاعده‌مند ساخته است. ریشه‌های اصلی این پیمان به پایان جنـگ سرد بر می‌گردد. در آن زمان کشورهای پیشرفته جهت تداوم روند توسـعه‌ای خـود نیـاز مبـرم بـه تأمین و تنوع منابع عرضه انرژی داشته و کشورهای توسعه نیافته نیـز جهـت دسـتیابی بـه توسـعه پایدار، نیازمند جذب تکنولوژی و سرمایه‌گذاری خارجی به منظور بهـره بـرداری از منـابع و ذخـایر سرشار انرژی خویش بودند. بر این اساس و به منظور تأمین چنـین اهـدافی پیمـان منشـور انـرژی شکل گرفت. این پیمان حاوی مقررات مدون و جـامعی در خصـوص تمـامی موضـوعات مـرتبط بـا انرژی اعم از: سرمایه گذاری، تجارت، ترانزیت، محیط زیست و ... و نیز حل و فصل اختلافات در هـر یک از این موضوعات می‌باشد. در حوزه سرمایه گذاری، تدوین کنندگان معاهده با بهره گیری دقیق از معاهدات دوجانبه و چند جانبه بین‌المللی، مقررات تشویق کننـده و لازم الاجرایـی را در مراحـل مختلف سرمایه‌گذاری پیش‌بینی کرده اند. در حوزه تجارت معاهده با الهام از مبانی حقوقی سازمان تجارت جهانی، به دنبال ایجاد بازارهای باز و رقابتی در بخش انرژی است. در زمینه ترانزیت مقررات معاهده و پروتکل ترانزیت بهترین نمونه یک چارچوب حقوقی جهـت تضـمین امنیـت انـرژی ارائـه می‌دهند. در زمینه حل اختلاف نیز مکانیسم‌های متنوع و ابتکاری بـه تناسـب موضـوعات مختلـف توسط منشور ارائه شده است. در حال حاضر غالب کشورهای توسعه یافته و کشورهای دارای ذخایر انرژی به ویژه در حوزه دریای خزر به این پیمان پیوسته اند. اکثر کشورهای عضو اوپک نیز به‌عنوان

عضو ناظر در این پیمان حضور داشته و در حال سپری کردن مراحل الحاق کامل می‌باشند. در این میان کشور ما نه فقط به‌عنوان عضو اصلی اوپک و بزرگترین کشور حوزه استراتژیک خلیج فارس بلکه به‌عنوان بزرگترین کشور ساحلی دریای خزر و علارغم برخورداری از ذخایر سرشار انرژی به ویژه نفت و گاز و موقعیت ممتاز ترانزیتی هنوز به این پیمان ملحق نشده است. تلاشهای صورت گرفته جهت پیوستن به این پیمان در سال ۱۳۸۱ به عضویت ناظر ایران انجامیده و پس از آن متأسفانه به دلایل سیاسی این عضویت به صورت غیر فعال و راکد باقی مانده است. با توجه به نقش و جایگاه بی نظیر انرژی به‌عنوان موتور محرکه اقتصاد تمامی کشورها و چالش‌های پیش رو، هر روز بر اهمیت این پیمان بین‌المللی افزوده می‌شود. ترانزیت و انتقال مواد و فرآورده‌های انرژی چه از طریق خطوط لوله بین‌المللی و چه به صورت LNG و.. در آینده مباحث و چالش‌های حقوقی بی سابقه‌ای را میان کشورها موجب خواهد شد و به نظر می‌رسد پیمان منشور انرژی با توجه به جامعیت مقررات آن، تنها معاهده بین‌المللی است که می‌تواند پاسخگوی مسائل و چالش‌های پیش آمده در زمینه‌های مختلف و مدیریت و توسعه منابع انرژی در سطح جهان باشد. لذا به دلیل اهمیت فزاینده منشور انرژی به ویژه به نفع کشور ما نیست که بدین صورت نسبت به آن بی توجه باشد.

فصل اول
(کلیات)
پدیدار شناسی

در این فصل طی سه مبحث جداگانه ابتدا پیشینه تاریخی و ساختار پیمان، سپس وضعیت حقوقی معاهده و در پایان ارتباط پیمان با دیگر پیمان‌های بین‌المللی مرتبط با انرژی را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

مبحث نخست: پیشینه، اهداف، ارکان و ساختار پیمان

در این قسمت به منظور معرفی معاهده ابتدا به لحاظ روند تاریخی، پیشینه و مبانی تشکیل آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم و در ادامه اهداف و ارکان و سپس ساختار پیمان را جداگانه مطالعه خواهیم کرد.

گفتار نخست: زمینه شکل‌گیری (پیشینه)

بند نخست: مبانی و اصول کلی

بیش از دو دهه قبل به دنبال فرو ریختن دیوار برلین و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و در نتیجه نابودی تدریجی سیستم‌های سوسیالیستی سابق در اروپای شرقی و مرکزی، تغییرات اساسی در سطح اروپا و سیاست‌های جهانی ایجاد شد. این تغییرات فرصت‌های جدیدی را جهت همکاری اقتصادی با مرکزیت بخش انرژی موجب گردید. اینکه چرا به ویژه بخش انرژی مرکز توجه همه جانبه جهانی قرار گرفت، چندین دلیل برای آن ذکر شده است. اولاً: انرژی موتور اصلی محرکه تمام

اقتصادها محسوب می‌شود. ثانیاً: برای اکثر کشورهای در حال توسعه (دارندگان منابع نفت و گاز) صادرات و فروش تولیدات انرژی، منبع اصلی تحصیل ارز خارجی و همچنین منبع اصلی دریافت مالیات می‌باشد. زیرا این کشورها و تمام اقتصادهای در حال گذار برای استفاده کامل و مفید از ذخایر انرژی خود نیازمند روزآوری و مدرنیزه کردن تجهیزات و تاسیسات بوده و این امر نیز بدون جریان سرمایه، تکنولوژی و دانش فنی امکانپذیر نیست. ثالثاً: کشورهای صنعتی منافع انکار ناپذیری در تقویت همکاری‌های بخش انرژی دارند. زیرا عرضه انرژی از کشورهای دارای ذخایر سرشار انرژی، به آنها کمک می‌کند تا از یک طرف رشد فزاینده تقاضا برای انرژی را جبران کنند و از طرف دیگر با متعدد ساختن منابع عرضه، وابستگی خود را به یک منبع و منطقه خاص کاهش دهند[۵]. در این راستا نخستین گام‌ها به سمت شکل گیری پیمان منشور انرژی در اروپا برداشته شد. به طوریکه در ۲۵ ژوئن ۱۹۹۰ در دوبلین نخست وزیر وقت هلند (رود لابرز)[۶] طرح تشکیل جامعه اروپایی انرژی را به‌عنوان کریدور شرق و غرب میان کشورهای عضو جامعه اروپا و جمهوری‌های بازمانده از شوروی سابق و کشورهای اروپای شرقی و مرکزی پیشنهاد کرد[۷]. بر این اساس نشست‌ها و گفتگوهایی به منظور تسهیل و آزادسازی سرمایه‌گذاری و تجارت در بخش انرژی میان این کشورها انجام شد. در ادامه و علی رغم پافشاری فرانسه و بلژیک بر حفظ جنبه اروپایی، در پی جدی شدن مباحث مربوط به انرژی و مشارکت موثر آمریکا، ژاپن، کانادا، استرالیا و تقریباً تمام اعضای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی[۸] در کنفرانس ژوئیه ۱۹۹۱ و سپس در ۱۷ دسامبر ۱۹۹۱ در کنفرانس لاهه، این گفتگوها منجر به تصویب اعلامیه‌ای سیاسی موسوم به منشور انرژی اروپا[۹] گردید که در واقع سنگ بنای پیمان جهانی انرژی محسوب می‌شود. مهم‌ترین اهداف این منشور عبارت بودند از: توسعه بازارهای آزاد انرژی، تسهیل و آزادسازی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، احترام به حاکمیت کشورها بر منابع طبیعی و به رسمیت شناختن اهمیت جنبه‌های زیست محیطی و سیاست‌های بهره‌وری انرژی و نهایتاً ایجاد ثبات سیاسی در سطح اروپا با تقویت توسعه اقتصادی اروپای شرقی. چندی بعد (سال ۱۹۹۲) و با مطرح شدن مباحث مربوط به انرژی در سطح جهان و مشارکت موثر دیگر کشورها[۱۰] منشور اولیه انرژی رفته‌رفته تکامل یافته و با خارج شدن از حالت یک اعلامیه صرف منطقه‌ای به یک پیمان حقوقی الزام آور بنام پیمان یا معاهده

5. Bamberger,craig "An Overview of the Energy Charter Treaty in The Energy Charter Treaty, an East-West Gateway for Investment and Trade",Kluwer Law International London:1996.p.7-8
6. Ruud Lubbers
7. Secretariat.2007.p.7 http://www.encharter.org/.
8. Organisation for Economic Co- Operation and Development (OECD)
9. European Energy Charter (EEC)
۱۰. در نهایت ۵۴ کشور اعلامیه منشور انرژی را امضا کردند (ر.ک ضمیمه شماره ۱-۳ معاهده).